

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΗΣ ΕΚΘΕΣΗ – ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΛΥΚΕΙΟΥ : Ελληνική γλώσσα

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΕΛΕΝΑ ΚΑΡΑΛΕΚΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ Ι.(ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ): Μητρικής γλώσσας εγκώμιον

Η Διεθνής Ημέρα για τη μητρική γλώσσα δίνει ευκαιρία για μερικές σκέψεις πάνω σ' αυτό το καίριο θέμα. Κάθε άνθρωπος όπου γης διαθέτει ένα κοινό γνώρισμα: μαθαίνει εξ απαλών ονύχων τη μητρική του γλώσσα. Πρόκειται για ένα **προνόμιο** του ανθρώπινου είδους που συμβαδίζει και ανατροφοδοτείται από το έτερο μεγάλο χάρισμα του ανθρώπου, τον νου. Νόηση και μητρική γλώσσα ξεχωρίζουν τον άνθρωπο και μέσα από τη **συγκρότηση** κοινωνιών τού εξασφαλίζουν «ποιότητα ζωής». Αυτό το διπλό χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι, άλλωστε, αυτό που τον διαφοροποιεί ποιοτικά από όλα τα λοιπά έμβια όντα. Γιατί με τη μητρική του γλώσσα ο άνθρωπος μπορεί να εκφράσει τον κόσμο, αφού πρώτα τον συλλάβει με τον νου του. Το υπαρξιακό τρίπτυχο **όντα του κόσμου, έννοιες του νου** (με τις οποίες υπάρχουν για μας τα όντα) **και σημασίες / λέξεις της μητρικής γλώσσας** (με τις οποίες δηλώνονται οι έννοιες) περιλαμβάνει ως αναπόσπαστο συστατικό τη γλώσσα.

Μιλώντας για γλώσσα αναφερόμαστε πρωτίστως στη μητρική γλώσσα που είναι κτήμα όλων. Αυτό δε που διακρίνει τη μητρική γλώσσα από οποιαδήποτε άλλη, από μία ή περισσότερες ξένες γλώσσες που μαθαίνει κανείς, είναι ότι **μόνο τη μητρική γλώσσα κατακτά εις βάθος, τόσο σε λογικό επίπεδο (γραμματική και συντακτική δομή – λεξιλόγιο) όσο και σε βιωματικό (συνθήκες πραγματικής χρήσης στη χώρα όπου ομιλείται μια γλώσσα)**. Γι' αυτό οι γλωσσολόγοι **επιφυλάσσουν** για τη μητρική γλώσσα τον όρο **κατάκτηση** (acquisition), ενώ για τη γνώση μιας ξένης γλώσσας χρησιμοποιούν σκόπιμα έναν πιο «ήπιο» όρο, τον όρο **(εκ) μάθηση** (learning). Κατακτάς μόνο τη μητρική σου γλώσσα, ενώ κάθε άλλη απλώς την μαθαίνεις, περισσότερο ή λιγότερο καλά.

Αυτό που πρέπει να τονιστεί και που κατεξοχήν διακρίνει τη μητρική από μια ξένη γλώσσα είναι ότι για κάθε φυσικό ομιλητή η γνώση της μητρικής γλώσσας δεν είναι ένα απλό εργαλείο συνεννόησης («εργαλειακή αντίληψη»), αλλά είναι κύριο συστατικό της ταυτότητάς του, είναι ο πολιτισμός του μέσα από το ιστορικό εννοιολογικό φορτίο των λέξεων που χρησιμοποιεί, είναι η ψυχοσύνθεσή του και η νοοτροπία του λαού του, είναι ο τρόπος που βλέπει και εκφράζει τον κόσμο του, είναι η σκέψη του, είναι η πατρίδα του. Είναι δηλαδή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την «αξιακή αντίληψη» της γλώσσας, μια έννοια που υπερβαίνει σαφώς, κάθε απλή **χρηστική** αντίληψη.

Ο αξιακός αυτός χαρακτήρας της γλώσσας λειτουργεί καταλυτικά, ώστε κάθε γλώσσα να είναι ένα **ιδιαιτερο** πολιτιστικό μέγεθος. Κάθε μητρική γλώσσα, ως διαχρονική έκφραση ενός ολόκληρου λαού, συνιστά **αυταξία**. Οι δε πολλές χιλιάδες γλώσσες του κόσμου συνιστούν ένα σύνολο διαφορετικής σύλληψης, οργάνωσης και έκφρασης του κόσμου, ένα σύνολο ισότιμων αλλά διαφορετικών εν πολλοίς γλωσσών που όλες μαζί συνθέτουν την οικολογία της γλώσσας. Και είναι αυτή η διαφορετικότητα, η γλωσσική **πολυμορφία** που αποτελεί **αναπαλλοτρίωτη** γλωσσική περιουσία των λαών, την πιο πολύτιμη κληρονομιά, η οποία αξίζει τον σεβασμό μας. Όσο φυσική είναι η γλωσσική διαφοροποίηση (ακόμη και μεταξύ των ατόμων που μιλούν την ίδια γλώσσα) άλλο τόσο «αφύσικη» είναι κάθε τεχνητή «κοινή γλώσσα» (Εσπεράντο¹, κ.ά.) που φιλοδοξεί ουτοπικά να υποκαταστήσει τις φυσικές γλώσσες. Η «ύβρις» μιας δήθεν ενιαίας γλώσσας για όλα τα έθνη του κόσμου, δηλ. μιας απόλυτα παγκοσμιοποιημένης γλώσσας, είναι μια άλλη έκφανση της ανθρώπινης αλαζονείας, ανάλογη με εκείνη που προκάλεσε τη Βαβέλ, «τη σύγχυση γλωσσών». **Η έννοια μιας «ενιαίας γλώσσας» για όλους ούτε υπήρξε ποτέ ούτε μπορεί να υπάρξει, γιατί θα προσκρούει πάντα σε μια αδήριτη γλωσσική πραγματικότητα, στην εγγενή διαφοροποίηση της γλώσσας που διαμορφώνουν πάντα διαφορετικοί λαοί, με διαφορετικό πολιτισμό, ιστορία και νοοτροπία.** Το μόνο που μπορεί να υπάρξει – και έχει υπάρξει κατά καιρούς – είναι μια ευρύτερης χρήσεως δεύτερη γλώσσα, μια ξένη δηλ. γλώσσα που χρησιμοποιείται ως lingua franca², γλώσσα επικοινωνίας για πρακτικές ανάγκες συνεννόησης, η οποία συχνά χαρακτηρίζεται υπεργενικευτικά και ως «κοινή γλώσσα».

Συνήθως θεωρούμε ως δεδομένη και συγκριτικά πιο εύκολη τη γνώση της μητρικής γλώσσας από εκείνη μιας ξένης γλώσσας. Η άποψη αυτή ισχύει με την έννοια ότι μια σημαντική παράμετρος της γλώσσας, το γλωσσικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, κοινωνία, ΜΜΕ κ.ά.), που παίζει καθοριστικό ρόλο στη γνώση της γλώσσας, συνοδεύει κατά φυσικό τρόπο μόνο τη μητρική γλώσσα. Έτσι, δεν είναι τυχαίο που φυσικοί ομιλητές χαρακτηρίζονται μόνο οι ομιλητές της μητρικής γλώσσας. Ωστόσο, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι, αν ζήσει κανείς επί μακρόν στη χώρα όπου ομιλείται μια γλώσσα και ασχοληθεί συστηματικά με τη μάθησή της, τότε αποκτά μια βιωματική γνώση της μη μητρικής γλώσσας που μπορεί να **εγγίσει** τα όρια της κατάκτησης.

Τέλος, ακόμη και προκειμένου για τη μητρική γλώσσα δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σε όλη τη ζωή μας, από την ώρα που γεννιόμαστε μέχρι βαθέος γήρατος, διατελούμε μονίμως «μαθητές» της μητρικής μας γλώσσας, η δε κατάκτησή της σ' ένα απαιτητικό επίπεδο είναι πάντα «έργο ζωής».

Γ. Μπαμπινιώτης, Το Βήμα, 02/02/2014

Εσπεράντο = Διεθνής τεχνητή γλώσσα που κατασκευάστηκε το 1887 από στοιχεία Ευρωπαϊκών γλωσσών, ώστε να διευκολύνει τη ενοευρωπαϊκή επικοινωνία.

Lingua Franca = Κοινή διάλεκτο

ΚΕΙΜΕΝΟ II. (ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΟ - ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ):

ΚΕΙΜΕΝΟ III. (ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ): Οδυσσέας Ελύτης «Τό Ἄξιον Ἐστί» Ψαλμός Β'

ΠΕΡΙΚΕΙΜΕΝΟ: Ο δεύτερος Ψαλμός του Ἄξιον Ἐστί αποτελεί έναν εξαίσιο ύμνο για τον ελλητισμό και την ελληνική ταυτότητα. Με το μοναδικό τρόπο του Ελύτη η ελληνική γλώσσα, η ελληνική φύση, η θρησκεία, η ιστορία κι οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες συνδυάζονται σε μια σειρά συνειρμών και αποκτούν την απαιτούμενη συνοχή με την επαναφορά της κυρίαρχης θεματικής του ποιήματος που είναι η ελληνική γλώσσα (Μονάχη ἔγνοια ἢ γλώσσα μου).

ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ μοῦ ἔδωσαν ἑλληνική·
τό σπίτι φτωχικό στίς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου.
Μονάχη ἔγνοια ἢ γλώσσα μου στίς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου.
Ἐκεῖ σπάροι καί πέγκες
ἀνεμόδαρτα ρήματα
ρεύματα πράσινα μέσ στά γαλάζια
ὄσα εἶδα στά σπλάχνα μου ν' ἀνάβουνε
σφουγγάρια, μέδουσες
μέ τά πρῶτα λόγια τῶν Σειρήνων
ὄστρακα ρόδινα μέ τά πρῶτα μαῦρα ρίγη.
Μονάχη ἔγνοια ἢ γλώσσα μου μέ τά πρῶτα μαῦρα ρίγη.
Ἐκεῖ ρόδια, κυδῶνια

θεοί μελαχρινοί, θεῖοι κι ἐξάδελφοι
τό λάδι ἀδειάζοντας μέσ στά πελώρια κιούπια·
καί πνοές ἀπό τη ρεματιά εὐωδιάζοντας
λυγαριά καί σχίνο
σπάρτο και πιπερόριζα
μέ τά πρώτα πιπίσματα τῶν σπίνων,
ψαλμωδίες γλυκές μέ τά πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι.
Μονάχη ἔγνοια ἢ γλώσσα μου, μέ τά πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι!
Ἐκεῖ δάφνες και βάγια
θυμιατό καί λιβάνισμα
τίς πάλες εὐλογώντας καί τά καριοφίλια.
Στό χῶμα τό στρωμένο μέ τ' ἀμπελομάντιλα
κνίσες, τσουγκρίσματα
καί Χριστός Ανέστη
μέ τά πρώτα συμπάρα τῶν Ἑλλήνων.
Ἀγάπες μυστικές μέ τά πρώτα λόγια τοῦ Ὑμνου.
Μονάχη ἔγνοια ἢ γλώσσα μου, μέ τά πρώτα λόγια τοῦ Ὑμνου!

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α

A1. Να αποδώσετε περιληπτικά το απόσπασμα δεύτερης, τρίτης και τέταρτης παραγράφου του **κειμένου Ι**, που σας δόθηκε σε 100 λέξεις.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β

B1 Να επιλέξετε μια από τις ακόλουθες φράσεις στην τρίτη παράγραφο του **κειμένου Ι**, και να την σχολιάσετε σε μία παράγραφο (100-200) λέξεων.:

α) ...η γνώση της μητρικής γλώσσας δεν είναι ένα απλό εργαλείο συνεννόησης («εργαλειακή αντίληψη»), αλλά είναι κύριο συστατικό της ταυτότητάς του, είναι ο πολιτισμός του μέσα από το ιστορικό εννοιολογικό φορτίο των λέξεων που χρησιμοποιεί, είναι η ψυχοσύνθεσή του και η νοοτροπία του λαού του, είναι ο τρόπος που βλέπει και εκφράζει τον κόσμο του, είναι η σκέψη του, είναι η πατρίδα του.

β) Η «αξιακή αντίληψη» της γλώσσας, υπερβαίνει σαφώς, κάθε απλή «χρηστική αντίληψη.»

Μονάδες 15

B2. i. Ποιες γλωσσικές επιλογές – εκφραστικές- σημειωτικές επιλογές / κειμενικοί δείκτες ως προς την μορφή χρησιμοποιούνται και καθιστούν επίσημο και σοβαρό το ύφος του **κειμένου Ι**. (Αναφέρατε δύο επιλογές τεκμηριωμένα).

Μονάδες 2

B2.ii. Με ποιες γλωσσικές επιλογές ο συγγραφέας δηλώνει την στάση του απέναντι στο μήνυμα που μεταδίδει (Επιστημική και Δεοντική τροπικότητα ρημάτων) στα δύο σημεία στην τρίτη παράγραφο του **κειμένου Ι**: «Αυτό που πρέπει να τονιστεί.....», «.....μια έννοια που υπερβαίνει σαφώς, κάθε απλή χρηστική αντίληψη. » ;

Μονάδες 3

B2.iii. Ποιος είναι ο βασικός **ισχυρισμός** του συγγραφέα στην τέταρτη παράγραφο του κειμένου **I**; Σας πείθει η **επιχειρηματολογία** που αναπτύσσει για την ενίσχυση της **αποδεικτικής θέσης** του ; Να απαντήσετε αξιολογώντας τα **δεδομένα** και την **εγγύηση** που χρησιμοποιεί.

Μονάδες 5

B2.iv. Ποιο είναι το θέμα της αφίσας (**κείμενο II.**), σε ποιους απευθύνεται και ποιος ο σκοπός της δημιουργίας της;

β. Με ποιον τρόπο μεθοδεύεται η **προσέλευση του ενδιαφέροντος του δέκτη;**

γ. Πώς φαίνεται ο **τρόπος οργάνωσης και διάταξης των στοιχείων, η οπτική γωνία, το φανερό και λανθάνον νόημα, και οι ταυτότητες που αναπαράγονται;**

Απαντήσατε τα παραπάνω ερωτήματα σε μία παράγραφο 120-140 λέξεων.

Μονάδες 5

B3. α. **Προνόμιο, επιφυλάσσουν, αυταξία, αναπαλλοτρίωτη, εγγίσει:** να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμία λέξη που σας δόθηκε και μία πρόταση με αυτήν.

β. συγκρότηση, χρηστική, ιδιαίτερο, πολυμορφία, προσκρούει: να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμία λέξη που σας δόθηκε και μία πρόταση με αυτήν.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Η ελληνική γλώσσα που έφτασε σε πρωτόφαντη αρτιότητα στα χέρια του Ομήρου είναι για τον ποιητή συνάμα κληρονομιά κι ευθύνη, καθώς αισθάνεται πως η γλώσσα αυτή δεν πρέπει να προδοθεί και δεν πρέπει να ξεπέσει. Η γλώσσα που υπηρέτησε τη διάνοια του Ομήρου και τόσο σημαντικών φιλοσόφων και ποιητών, δεν πρέπει να παραμεληθεί. Η γλώσσα αυτή, έχοντας εκφράσει κι έχοντας δώσει ζωή σε ιδέες καινοφανείς και πολύτιμες, είναι για τον Ελύτη -και για κάθε Έλληνα- η μοναδική του έγνοια, καθώς παραμένει ζωντανή και ικανή να δώσει και πάλι νέα ώθηση στο άτομο και την κοινωνία. Τεκμηριώσετε τις παραπάνω θέσεις σε δύο παραγράφους παρουσιάζοντας συγχρόνως το θεματικό κέντρο, δύο κειμενικούς δείκτες μορφής και την διαχρονικότητα του θέματος. (150-200 λέξεις συνολικά).

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Δ1.: Σε εισήγησή σας στην Βουλή των Εφήβων και αξιοποιώντας τα κείμενα αναφοράς τεκμηριώνετε την άποψη ότι η γλώσσα είναι αξία καθ' εαυτήν, θεμελιακή για την αρτίωση της ανθρώπινης προσωπικότητας και προτείνετε τρόπους ενδυνάμωσης της γλωσσικής διδασκαλίας, ώστε η γλώσσα να τείνει σε παιδείυση του ατόμου, αλλά και άμεση εξοικείωσή του με τον ελληνικό πολιτισμό.

Μονάδες 30

